

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 84 (2024) 1, 77—90

Besedilo prejeto/Received:11/2023; sprejeto/Accepted:07/2024

UDK/UDC: 27-74-1Monald Koprski

DOI: 10.34291/BV2024/01/Zepic

© 2024 Žepič, CC BY 4.0

Vid Žepič

Monald Koprski in zastavna pogodba v delu *Summa de iure canonico*

Monaldus Iustinopolitanus and the Pledge Contract in Summa de iure canonico

Povzetek: Monalda Koprskega (*Monaldus Iustinopolitanus*) lahko štejemo za prvega učenega pravnika, ki je deloval na današnjem slovenskem ozemlju. V delu *Summa de iure canonico*, ki ga uvrščamo med t. i. spovedniške sume (*summae confessorum*), se ni ukvarjal le s kanonskoprnimi, temveč tudi in predvsem s civilnopravnimi vprašanji. Po orisu nastanka, zvrsti in pomena omenjenega dela se prispevek vzorčno posveča Monaldovi obravnavi zastavne pogodbe (*pignus*). Ta institut je bil zaradi nadgradnje rimskopravnih temeljev v kanonistični literaturi deležen precejšnje pozornosti. V luči svetopisemske prepovedi oduševstva velja izpostaviti prepoved antihreze, to je dogovora, po katerem si sme zastavni upnik prilaščati donose zastavljene stvari, ne da bi njihovo vrednost odšteval od vrednosti glavnice. Čeprav Monaldovo delo resda ni prineslo bistvenih vsebinskih novosti, je bilo zaradi abecedne razporeditve pojmov ter posrečene kompilacije starejših in sodobnih pravnih virov dostopnejše in uporabnejše za spovednike, ki za poglobljanje v obsežne in logično sistematizirane pravne traktate niso imeli niti časa niti znanja.

Ključne besede: kanonsko pravo, recepcija rimskega prava, spoved, *forum internum*, zastavna pogodba, oduševstvo, antihreza

Abstract: Monaldus of Capodistria (*Monaldus Iustinopolitanus*) can be considered the first learned jurist operating in the territory of present-day Slovenia. In his work *Summa de iure canonico*, he addressed not only issues of canon law but also, and more importantly, civil law matters. This work is classified among penitential sums (*summae confessorum*). This article provides a detailed examination of Monaldus' *Summa*, starting with an overview of its origin, type, and significance. It then turns to a specific analysis of how Monaldus addresses the pledge contract (*pignus*). This legal institution attracted significant attention in canonical literature due to the enhancement of Roman law foundations. Given the biblical prohibition against usury, it is imperative to underscore the prohibition of *antichresis*: an agreement allowing the pledgee to appropriate the income and profits of the pledged item without deducting their value from the

principal. While Monaldus' work did not introduce substantial new ideas, it gained popularity among readers thanks to its clear, alphabetical presentation of terms and its effective compilation of legal sources from both the past and the present. It was more practical and accessible for confessors, who lacked the time or expertise to read lengthy, logically systematised treatises.

Keywords: canon law, reception of Roman law, confession, *forum internum*, contract of pledge, usury, *antichresis*

1. *Quoniam ignorans ignorabitur*¹

»Če pogledamo v preteklost, v daljno ali bližnjo, prav do ustanovitve naše univerze v Ljubljani, moramo priznati, da ne najdemo na našem slovenskem ozemlju skoro nič tukaj nastalih juridičnih del, ki bi jih mogli prištevati pravnemu znanstvu.«

Janko Polec (1939, 151), avtor doslej najizčrpnjšega biografskega pregleda na današnjem slovenskem ozemlju rojenih oziroma delujočih pravnih učenjakov, začenja svoj popis z Martinom Pegijem. Leta 1519 v Polhovem Gradcu rojeni Pegij je v slovenski pravnozgodovinski literaturi veljal za prvega (znanega) učenega pravnika z današnjega slovenskega ozemlja, ki si je pridobil mednarodni sloves (Kranjc 2007, 159; 2010, 113). Vladimir Murko (1985, 225) je sicer v pregledu starejših slovenskih pravnikov kot prvega znanega jurista z današnjega slovenskega ozemlja izpostavil Lovrenca iz Gornjega Grada (*Laurentius de Oberburg*), ki se kot profesor civilnega prava na dunajski univerzi omenja že leta 1462. Preseneča, da so slovenski pravni zgodovinarji – pri čemer Sergij Vilfan ni izjema² – povsem prezrli pomen v Kopru delujočega in umrlega Monalda iz 13. stoletja. Da ne gre le za osebnost lokalnozgodovinskega pomena, kažeta zapisa kronistov Janeza Tritemija in Marijana Firenškega iz zgodnjega 16. stoletja. Prvi je navedel, da je bil Monald teolog in eruditski pravnik (*iurista eruditissimus*) iz reda manjših bratov, tankočutnega uma, premišljenega znanja, učenega jezika, ki je napisal številne pridige za ljudstvo ter za potrebe preprostih ljudi izdal delo, ki ga ne bi smeli spregledati niti učenjaki. Pri tem je misil na spis *Summa de iure canonico*, ki ga označuje za nepogrešljivo in zelo lepo delo, poleg tega pa omenja še štiri zvezke spisa *Questiones sententiarum* in različne pridige (*Sermones varii*).³ Marijan Firenški navaja, da je bil Monald mož, ki je bil znan po posvečenosti

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa „Vključevanje pravnega izrazja evropskega prava v slovenski pravni sistem“ (P5-0217), ki ga financirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Univerza v Ljubljani.

² Vilfan (1994, 74) v popisu slovenskih pravnikov med ljubljanskimi operozi izpostavlja težko doumljivo dilemo, kam naj Jurija Andreja Gladiča, doktorja obojega prava (!), sploh prišteva: »Tudi pri kanonistih /.../ je /.../ vprašanje, kateri poklicni skupini naj jih prištevamo. Kanonisti so bili v nekem smislu tudi pravniki, čeprav so bili v glavnem duhovskega stanu in po glavni izbrazbi teologi.«

³ »Monaldus ordinis fratrum Minorum, theologus & iurista eruditissimus, ingenio subtilis, scientia cautus, sermone scholasticus, in declamandis sermonibus ad populum excellentis industriae vir: edidit pro utilitate simplicium etiam doctis non spernenda opuscula, quibus & tunc praesentibus, & longe postea futuris vtiliter prouidit. De quibus subiecta feruntur: Necessaria & perpulchra Summa de iuris canonici lib. I., Quaestiones sententiarum lib. 4, Sermones varii lib. 1. et alia complura, quae ad notitiam nostram minime venerunt.« (Trithemius 1546, 237) Prim. Oreb 1962, 123, ki omenja naslednja Monaldova dela:

življenja in po izjemni učenosti ter da je veljal za vodilnega pravnika svojega časa (*omnium iuristarum suae aetatis princeps*). Posebej tudi poudarja, da je pripravil pregled zakonov in dekretalov, ki se po njem imenuje (*Summa*) *Monaldina*.⁴

V prispevku predstavljam lik in delo Monalda Koprskega, njegovo pravniško ustvarjanje pa želim ponazoriti na primeru obravnave instituta zastavne pogodbe v delu *Summa de iure canonico*.

2. *Summa de iure canonico* kot *summa confessorum*

Čeprav koprski škof Naldini (1700, 468) omenja, da je bil Monald rojen v Kopru, podatek o rojstnem kraju ni podprt s primarnimi viri. Po antropološki in paleopatoški analizi Monaldovih posmrtnih ostankov, ki je bila izvedena v osemdesetih letih 20. stoletja, je mogoče oceniti, da je bil rojen med leti 1208 in 1210 (Busoni 1982, 101). Vstopil je v minoritski red, postal predstojnik frančiškanske pokrajine Slavonije s sedežem v Zadru in pred letom 1285 umrl v koprskem samostanu sv. Frančiška, kjer je bil tudi pokopan (De Pisa 1906, 302).⁵ Preostali Monaldovi biografski podatki – tudi kraj njegovega univerzitetnega študija – so nezanesljivi, saj so istočasno in praktično na istem geografskem območju živeli kar štirje frančiškani z istim imenom.⁶ Naldini (1700, 339) je v Cerkvenem krajepisu koprške škofije omenil, da so Monaldove relikvije izpostavljali javnemu češčenju na prvi in drugi avgust; medtem ko se po frančiškanskem izročilu njegov god obeležuje 9. novembra (Evangelisti 2011, 568). Lokalna skupnost slavi Monalda Koprskega kot blaženega, Koprška škofija pa si prizadeva za njegovo uradno beatifikacijo.

Monaldovo delo *Summa de iure canonico*, ki je v literaturi znano pod naslovi *Summa juris canonici*, *Summa casuum sive iuris canonici*, *Summa in utroque iure*, *Summa juris*, *Summa casuum conscientiae*, *Summa aurea*, *Summa de jure tractans et expediens multas materias secundum ordinem alphabeticum* ali na kratko *Summa Monaldina*, je nastalo po letu 1254 in pred letom 1274.⁷ V njem se navajajo

Commentarii in quatuor libros Sententiarum, Tractatus de tribus Magis, Carmina de mysteriis Missae, Homilia de Assumptione B. V. Mariae in Sermones varii.

- ⁴ »Monaldus, vir vitae sanctitate et scientia praeclarus, omnium iuristarum suae aetatis princeps, et etiam magnus theologus. Qui summam fecit in legibus et decretalibus per ordinem Alphabeti, que Monaldina dicitur.« (Marianus de Florentia 1909, 630). Prim. tudi Eysengrein 1565, 135: »Monaldus, ordinis minorum, sacrae paginae Doctor atque Jurisconsultus celeberrimus vir doctissimus & humanissimus, non minus vita quam conversatione praeclarus, quatuor libros Sententiarum Lombardi exposuit. Sermones plures in honorem Sanctorum habitos scripsit.«
- ⁵ Monaldovi posmrtni ostanki počivajo v tržaški cerkvi Marije Velike (Santa Maria Maggiore), kamor so bile iz koprskega samostana Sv. Ane prenesene leta 1949.
- ⁶ O biografskih podatkih gl. Bartholomeo de Pisa 1906, 303; 341; 528; Trithemius 1546, 237; Naldini 1700, 338; Sbaralea 1806, 547; Dietterle 1904, 248; Repič 1908, 231–234; Rosato 1982, 57; Decarli 1982, 85; Langholm 2003, 103; Korošak 2009; Evangelisti 2011, 566; Jenko 2016, 190.
- ⁷ Uporabljal sem Lyonsko izdajo z naslovom *Summa perutilis atque aurea venerabilis fratris Monaldi in utroque iure tam civili quam canonico fundata* (1516). Opozoriti velja, da je v tej izdaji najti številne interpolacije. Tako denimo omenja nauke kanonistov Joannesa Andreae (umrl 1348), Rafaela Fulgosi (umrl 1427) in Angela Carlettija (umrl 1495).

papeški dekretali do vključno novel Inocenca IV. (1243–1254), medtem ko sklepi lyonskega koncila (1274) niso bili upoštevani (Schulte 1877, 417).

Z izrazom *summa* se v teološkem in filozofskem okviru visoke sholastike označuje celostno obravnavo nekega nauka, pa tudi pregledna in didaktično zasnovana dela (Lange in Kriechbaum 2007, 412). Monaldovo delo lahko po namenu uvrščamo med spovedniške (penitencialne) sume (*summae confessorum*, tudi *summae conscientiae* oziroma *casuum*) (Trusen 1971, 87; Tentler 1977, 31). Ta literarna zvrst je postala posebej razširjena po četrtem lateranskem koncilu, ko je papež Inocenc III. za vse odrasle kristjane predpisal obveznost tajnega spovedovanja pred krajevnim duhovnikom vsaj enkrat letno.⁸ Spovednik je imel kot dušni sodnik (*iudex animarum*) razsodniško in svetovalno funkcijo (Dietterle 1893, 2), pri čemer pri podeljevanju zakramenta pokore in sprave ni bil soočen le z moralnoteološkimi, temveč tudi pravnimi vprašanji. Spoved, odveza in pokora so v vse bolj juridičirani moralni teologiji predstavljale ustreznice sojenju, sodbi in sankciji posvetnega kazenskega postopka (Endemann 1874, 17; Trusen 1971, 85; Bergfeld 1977, 1000). Pogosto pomanjkljivo pravno znanje spovednikov je skušala zapolnjevati spovedniška literatura, ki je vsebovala smernice za presojo življenjskih primerov spovedancev (*casus conscientiae*)⁹ in predpisovala oblike individualizirane pokore, ki je morala predvsem odsevati stopnjo spovedančeve krivde in okoliščine konkretnega primera (*circumstantiae*), ki so spovedanca vodile v greh (Dietterle 1893, 2).¹⁰

Vsebina spovedniških sum se ni omejevala le na področje vesti (t. i. *forum internum*), temveč se je širila tudi na izvajanja o sodni upravi, procesnih udeležencih in postopku (*forum externum*). *Forum internum* (tudi *forum poenitentiale*, *forum poenitentiae*, *forum conscientiae*) je označeval področje človekove vesti, *forum externum* (tudi *forum iudiciale*, *forum contentiosum*) pa pristojnost cerkvenih sodišč (Bergfeld 1977, 999). Medtem ko je *forum internum* obravnaval navzven nezaznavne prestopke in grehe zoper Boga, bližnjega in sebe, je *forum externum* procesiral javne in očitne prestopke zoper cerkveno in Božje pravo. Oba foruma sta sicer delovala po načelih kanonskega prava in v svojem tesnem prepletu pred-

⁸ X. 5, 38, 12: »Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere.« Leta 1237 je papež Gregor IX. z bulo *Quoniam abundavit* pravico do spovedovanja podelil frančiškonom, Aleksander IV. leta 1254 z bulo *Nec insolitum* pa dominikancem (Stintzing 1867, 495; Brett 2005, 426, op. 16; Trusen 1971, 106). Stintzingovo stališče (1867, 504), da je nastanek Monaldove *Summe* plod rivalstva med frančiškanskim in dominikanskim redom (ki mu je pripadal tudi Rajmund Peñafortski), velja za preseženo (Dietterle 1904, 253).

⁹ *Summae confessorum* so nasledile stare penitencialne knjige (*libri poenitentiales*), ki so za grehe določale cerkvene kazni (zlasti npr. post) brez upoštevanja posameznikovih osebnih okoliščin (Bergfeld 1977, 1000).

¹⁰ X. 5, 39, 12: »Sacerdos autem sit discretus et cautus, ut more periti medici superinfundat vinum et oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei praebere consilium, et cuiusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum aegrotum.« (»Duhovnik pa naj bo diskreten in previden, ko kot večš zdravnik nanaša vino in olje na rane poškodovanih, skrbno naj preiskuje okoliščine tako grešnika kot greha, da bo modro preudaril, kakšen nasvet naj da in kakšno zdravilo naj uporabi, pri čemer naj uporablja različne načine, da bi rešil bolnega.«)

stavlja področje cerkvene jurisdikcije (*jurisdictio ecclesiastica*). Z obravnavo gesel, ki so se dotikala obeh forumov, se je vsebina spovedniških sum razširila do te mere, da so postajale kompendiji ne le kanonskega, temveč v tedanji Cerkvi subsidiarno veljavnega rimskega prava (Trusen 1971, 96). Kot je ugotavljal Tentler (1974, 103), je med leti 1215 in 1520 nastalo okrog dvajset do petindvajset primerkov spovedniških sum. Monaldova *Summa* naj bi nastala takoj za znamenito sumo Rajmunda Peñafortskega (*Summa de poenitentia et matrimonio*), znanega kot kompilatorja cerkvene kodifikacije *Liber Extra* in svetniškega zavetnika kanonistov.¹¹

Monald je priročni geslovnik, ki bi ga lahko šteli tudi za malo enciklopedijo, pripravljen v abecednem in ne do tedaj uveljavljenem tematskem vrstnem redu. Kot je zapisal v predgovoru, nepoznavanje prava nikogar ne opravičuje. Še posebej je to veljalo za spovednike, ki spričo obsežnosti in zapletenosti primerov, ki so jih presojali, v obsežnih tematsko sistemiziranih sumah niso zlahka našli odgovorov na svoja številna vprašanja.¹²

Iz Monaldovega načina pisanja bi izhajalo, da je imel univerzitetno izobrazbo iz kanonskega prava, teologije ter tudi rimskega prava, ki se je v tistem času vse bolj prepletalo s kanonskim pravom (Žepič 2021, 273).¹³ Pogoste so alegacije rimskopravnih virov, tako Justinijanovega kodeksa, Institucij, Digest kot tudi Novel. Temu se pridružujejo navedki iz Gracijanovega Dekreta in najobsežnejše srednjeveške kodifikacije cerkvenega prava – *Liber Extra* (Schulte 1877, 416; Ott 1889, 27; Stintzing 1867, 505) ter njima pripadajočih glos. Monaldov namen ni bilo posredovanje dokončnega in avtoritativnega mnenja posameznih pravniških kontroverz, saj je želel izbiro najustrežnejšega stališča prepustiti bralčevi preudarnosti (Schuessler 2019, 259).¹⁴ Na priljubljenost Monaldovega dela kaže že številčnost ohranjenih rokopisov.¹⁵ Da so ga brali še v začetku 16. stoletja, kaže lyonska tiskana izdaja, ki

¹¹ Po Decarlijevem mnenju (1982, 131) naj bi Monaldovi sumi predhajala vsaj še *Summa super titulos decretalium*, ki jo je okoli leta 1241 napisal Goffredus de Trano.

¹² »Quoniam ignora(n)s ignorabitur, sicut ait Paulus, egregius praedicator, et h(a)b(en)tes iuris ignorantiam, qu[a]e nullum excusat, casus necessarios circa iudicium et co(n)silium animarum in foro p[ar]tenitenti[a] e ob ipsorum prolixitates, perplexitatem (et) difficultatem multiplicem in propriis titulis leviter invenire non possunt, [propter] q(uo)d errant graviter in p[ar]aedicis. Ne ignorare periculose contingat iuris peritias non habe(n)tes, ego, frater Monaldus, minimus inter parvos, ad honorem dei (et) sanctissim[a] e matris su[a]e atq(ue) beatissimi patris nostri Francisci necnon ad utilitatem simplicium maxime, quosdam casus utiles ab antiquis magistris (et) doctoribus approbatos sub singulis l(itte)ris alphabeti s(ecundu)m mei parvitatem ingenii co(m)pilare studui, ordinare, ut simplices q(uo)d qu[a]erunt vale[ant] facilius invenire.« (Monaldus 1516, fol. 2)

¹³ Langholm (2003, 104): »Like many other authors of penitential handbooks, Monaldus was clearly a jurist with some additional training in theology.«

¹⁴ »Opiniones itaq(ue) antiquorum doctoru(m) et et(iam) aliquorum modernorum humiliter prosecutus, quamvis plura diversimode sint ab ipsis notata, qu[a]e inter se varietatem ostendere videantur; no(n) tamen ausus sum scripta tantorum viroru(m) p[ro]p[ri]e sumptuose respicere, sed ea licet diversa circa una(m) (et) eanda(m) materiam in p[ar]a[es]enti opusculo studiose conscribens duxi h[oc] discretis lectoribus relinquendum, ut illam opinionem accipiant, qu[a]e ipsis videtur esse magis consona rationi, quia non credo posse p[ar]a[es]iudicium aliquod erga veritatis sententiam generari qu[a]e cu(m)q(ue) accipiatur ex eis, cum qu[a]elibet sit a magistris et a p[ro]p[ri]is doctoribus in scriptis autenticis studiosius annotata.« (Monaldus 1516, fol. 2)

¹⁵ Brancale (1982, 65) jih omenja okoli petinšestdeset. Med najpomembnejše pravne spomenike, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, sodi rokopis Monaldove *Summe*. Nastal je v prvi

je na predlog Celsa-Huguesa Descousa, profesorja prava na univerzi v MontPELLIERU, izšla s posebnim privilegijem francoskega kralja Franca I.¹⁶ Tiskana izdaja Monaldove *Summe*, ki je izšla slabo stoletje pred tiskano izdajo *Raymundine* (1603), je med pravniki 16. stoletja sicer vzbudila malo zanimanja, kar najbrž sovpada z uničujočimi Luthrovimi kritikami katoliškega sistema podeljevanja zakramenta pokore in sprave.

3. *Summa de iure canonico* kot pravno delo

V ospredju Monaldove obravnave je v vseh delih *Summe Monaldina* pravo, teologija pa se v primerjavi s starejšimi penitencialnimi kompendiji umika v ozadje (Dietterle 1904, 252). Med civilnopravnimi nauki, ki v prikazu posebej izstopata, sta predvsem prikaza odušitve v vseh njegovih pojavnih oblikah in povrnitve škode v naravi (t. i. naravna restitucija).

V tem prispevku se bom vzorčno posvetil zgolj Monaldovi obravnavi zastavne pogodbe (*pignus*) oziroma zastavne pravice s posebnim poudarkom na odušitvi položajih. Ti so bili pri tem pogodbenem razmerju pogosti, saj je vanj vtkana ekonomska podrejenost pogodbenih strank. Zastavni upnik je bil tisti, ki je običajno narekoval vsebino zastavne pogodbe. Posojilojemalec, ki je bil lahko hkrati tudi zastavitelj, je moral za pridobitev posojila sprejemati ekonomsko neugodne, neredko celo odušitve pogodbene pogoje (Žepič 2022a, 258; 2022b, 24). Institut zastavne pogodbe, kjer je – drugače kot pri sinalagmatskih pogodbah – položaj upnika in dolžnika mogoče ločiti, je v tem smislu posebej primeren za proučevanje razvoja varstvenih norm v korist šibkejše stranke obligacijskega razmerja (Žepič 2024, 152).

Zastavna pogodba (*pignus*) je bila v občepravnem izročilu, ki je v celoti sledilo Justinijanovem rimskemu pravu, realni kontrakt. Nastala je s prepustitvijo zastavljene stvari v nelastniško posest zastavnemu upniku, ki je bil pooblaščen, da jo proda in da se poplača z izkupičkom, če zavarovana terjatev ob zapadlosti ni bila (v celoti) izpolnjena (Coing 1985, 319).¹⁷ Zastavni upnik ob odsotnosti posebnega dogovora zastavljene stvari ni smel uporabljati, je uživati ali z njo – razen ob neizpolnitvi zavarovane obveznosti – pravno razpolagati. V nasprotnem primeru je odgovarjal za tatvino. Že rimsko postklasično pravo je za zaščito dolžnikov pred odušitvimi praksami vzpostavilo kogentno prepoved komisornega dogovora, po katerem bi smel zastavni upnik – in to ne glede na vrednost zavarovane terjatve

tretjini 14. stoletja na severovzhodu Francije in zgodaj prišel v kartuzijo Bistra. Za kodikološko analizo gl. Golob (2010, 177; 2013, 39).

¹⁶ Gl. izsek iz privilegijske listine: »Francois par la grace de Dieu Roy de France au prevost de Paris bally de mascon. seneschal de lyon. et a tous nos autres iusticiers et officiers ou a leurs lieu tenans salut. Repceu auons l'humble supplication de nostre bien ayme maistre hugues descousu docteur en tous droits contenant que despuys certain temps en ca il sest applique a additioner et a metre en droit vng livre nomme Summa iohannis monaldi auquel il a prins grant cure et sollicitude tant en composition, que en la correction /.../« (Monaldus 1516, fol. 296)

¹⁷ S prepustitvijo ročno zastavljene stvari v posest zastavnega upnika je nastala ročna zastavna pravica (*pignus*), ki je stvarna pravica.

ali morebitnih delnih izpolnitev – ob neizpolnitvi na zastavljeni stvari pridobiti lastninsko pravico (Žepič 2022b, 278). Drugih kogentnih pravil, ki bi varovala zastavitelja, denimo omejevanje antihreze, rimsko pravo še ni predvidelo.

3.1 Monaldova obravnava zastavitve (*De pignore*)

Monald po uvodnem etimološkem argumentu, ki je značilen za tedanje pravne traktate (Žepič 2022c, 140), in po opisu namena instituta, obravnava zastavitve nadaljuje s primerjavo med ročno zastavo (*pignus*) in neposestno (hipotečno) zastavno pravico (*hypotheca*) (Monaldus 1516, 150). Zastavna pravica lahko nastane tiho (*tacite*) ali izrecno (*expresse*). Njen predmet je lahko posamična premoženjska pravica ali skupek premoženjskih pravic (splošna zastavna pravica). Med temelji zastavitve omenja pogodbeno zastavo (*pignus conventionale*) in oblastveno odredbo (*pignus praetorium, pignus iudiciale*). Zastaviti je mogoče vse, kar je mogoče prodati – sedanje in bodoče, telesne in netelesne stvari oziroma premoženjske pravice. Monald poudarja, da je prodaja tuje nepremične stvari sicer lahko veljavna, zastavitev pa ne (151).¹⁸ Didaktično poudari, da v tem primeru sicer resda nastane obligacijsko razmerje realnega kontrakta, ne more pa nastati zastavna pravica. Med nezastavljivimi stvarmi omenja posvečene stvari (*res sacrae*), t. j. cerkvene nepremičnine in premičnine, zlasti knjige, liturgične predmete in okrasje (*vasa sacra, ornamenta*). Te je bilo mogoče zastaviti zgolj, če je bila katera od njih odvečna, zastavitvi pa je morala botrovati posebna nuja (151; prim. zlasti X. 3, 21: *De pignoribus et aliis cautionibus*).¹⁹ V zadnjem razdelku (Monaldus 1516, 151) pojasnjuje obveznosti pogodbenih strank in vsebino zastavne pravice. Zastavitelj je moral dolg poplačati tudi, če je zastavljena stvar propadla brez upnikove krivde, razen v primeru izrecnega dogovora, po katerem je uničenje zastavljene stvari osvobajalo dolžnika (C. 4, 24, 6). Zastavitelj je bil zavezan povrniti zmerne stroške, ki so zastavnemu upniku v dobri veri nastali z vzdrževanjem zastavljene stvari. Zastavitelj ni smel iste stvari zastaviti večkrat, če njena vrednost ni zadoščala za zavarovanje vseh terjatev. V nasprotnem primeru je zastavitelj odgovarjal na temelju kaznivega dejanja goljufije (*stellionatus*) enako, kot če bi vedé zastavil tujo stvar. Če je bila zavarovana terjatev izpolnjena le delno, je smel zastavni upnik zastavljeno stvar obdržati v posesti do poplačila. Zastavni upnik je moral zastavitelju po poplačilu zavarovane terjatve stvar vrniti v stanju, v kakršnem je bila ob sklenitvi zastavne pogodbe, t. j. neposlabšano in neobremenjeno (C. 4, 24, 7 pr.). Če je na zastavljeni stvari nastala škoda, mu te ni bilo treba povrniti, če je do poslabšanja ali uničenja prišlo zaradi višje sile (*casus fortuitus*) (C. 4, 24, 5; 6; 8). Če

¹⁸ »Item q(uon)dam ve(n)di possunt qu[a]e pignori obligari non possunt, ut qu(a)r(e) re(m) aliena(m) qua(m) posse ve(n)di, nulla dubitatio est /.../ Q(uod) dixi rem alienam vendi posse, veru(m) est de immobili, quia si mobilis res aliena vendatur furtum co(m)mittitur: (et) ideo nec exemptio nec venditio contrahitur.«

¹⁹ »Item res sacr[a]e obligari non possunt, ut vasa sacra (et) orname(n)ta /.../ nisi ecclesia habeat superflua vasa (et) debitum urgeat /.../ Hoc ius vel in aliis causis necessariis in quibus rem ec(clesiasticam) obligari non possunt /.../ Item ecclesi[a]e non possunt pignori obligari /.../ Item non licet pr[a]esbitero libros et alia ornamenta ecclesiastica la[i]cis pignori obligare absq(ue) summa necessitate /.../.« O pravni ureditvi svetih stvari (*res sacrae*) v rimskem in kanonskem pravnem izročilu gl. Held 2022, 131.

zavarovana terjatev ob zapadlosti ni bila poplačana, je zastavni upnik – glede na dogovor – zastavljeno stvar smel prodati. Če sta stranki sklenili dogovor o prodaji (*pactum de vendendo*) oziroma se glede tega vprašanja nista dogovorili ničesar, je moral zastavni upnik zastavitelja o nameravani prodaji obvestiti. Če sta se dogovorila o neprodaji (*pactum de non vendendo*), je smel upnik zastavljeno stvar prodati le po predhodnem trikratnem opominu. Po naznanitvi je moral zastavni upnik na izvedbo prodaje počakati dve leti (C. 8, 33, 3, 1).²⁰

Monald se je zastavitve dotaknil tudi v ločenem geslu *de usura pignorum* (Monaldus 1516, 291), kjer je obravnaval tako splošna pravila o obrestovanju oziroma oderuštvu kot tudi njihove posebne primere, ki utegnejo nastati pri zastavitvi.²¹ Zastavni upnik je smel od zastavitelja zahtevati oziroma zoper njegovo terjatev pobotati le v dobri veri nastale stroške, nastale ob pobiranju plodov zastavljene stvari, in (nujne) obratovalne stroške (npr. stroški paše zastavljene živine) (C. 4, 24, 7, 1). Če je zastavni upnik v dobri veri sprejel v zastavo stvar, ki je imela nižjo vrednost od zavarovane terjatve, je smel terjati poplačilo razlike. Če mu je po prodaji zastavljene stvari ostalo več, kot je znašala zavarovana terjatev, je moral presežek vrniti zastavitelju (C. 8, 29, 5). Če je upnik ali njegov dedič stvar, ki mu je bila (ročno) zastavljena, zastavil tretjemu, je bil posestnik zavezan od glavnice odbiti ne le vrednost plodov (oziroma donosov), ki jih je pobral sam, ampak tudi vrednost plodov, ki so jih pridobili posestni predniki. Vrednost pridobljenih plodov je morala zniževati vrednost glavnice (*fructuum perceptio ipso facto sortem attenuat*). To pravilo, ki je preprečevalo neupravičeno obogatitev zastavnega upnika, je Monald povzel po dekretalu X. 3, 21, 6, ki je določal, da so morali tudi dediči zastavnega upnika, potem ko se glavnica zaradi vračunanja plodov zmanjša na minimum, zastavitelju zastavljeno stvar vrniti brez odlašanja.²² Monald opozarja na vrsto primerov, ko da je prejemanje plodov zastavljene stvari izjemoma dopustno, čeprav se ti v glavnico niso vštevali. Pri tem se sklicuje na X. 5, 19, 8, kjer papež podarja, da se plodovi v glavnico morajo všteti in da je treba zastavljeno stvar, ko vsota prejetih plodov doseže njeno vrednost, nemudoma vrniti.

3.2 Kanonskoppravna prepoved antihreze

V geslu *de usura pignorum* se je Monald dotaknil prepovedi antihreze, ki jo štejemo za eno bistvenih kanonističnih nadgradenj rimskopravne teorije o zastavni pravici. Beseda antihreza je grška sestavljanica iz *ἀντί* in *χρησις*, kar označuje proti-uporabo, *contrarius usus* (Roedenbeck 1874, 5). *Pactum antichreticum* je bil brezoblični dodatni dogovor (*pactum adiectum*) med zastaviteljem in zastavnim upnikom, na temelju katerega je smel zastavni upnik zastavljeno stvar uporabljati in uživati njene plodove, pri čemer so se z njuno protivrednostjo pokrivalo ali obresti ali glavnica ali

²⁰ O navedenih rimskopravnih pravih unovčenja zastavne pravice gl. Žepič (2022a, 286).

²¹ Geslo deluje zmedeno, saj se v prvem delu osredotoča na oderuške položaje pri zastavljanju, nato pa nadaljuje s splošno teorijo o oderuštvu. Monald vsebinsko in formalno sledi Rajmundu Peñafortskemu (340, § 13), ki pa je to vprašanje obravnaval v notranje sicer koherentnem poglavju *de usuris et pignoribus*.

²² X. 3, 21, 6: »Si creditor vel is, qui ab eo causam habet, tot fructus percepit ex pignore, quod satisfactum est sorti, debet pignus restituere debitori.«

oboje (Kaser 1982, 81 s).²³ Kadar je bila plodonosna stvar zastavljena za neodplačno posojilo, si je smel zastavni upnik pridržati plodove do višine zakonitih obresti celo brez izrecnega dogovora (*antichresis tacita*).²⁴ Dogovor o antihrezi po rimskem cesarskem pravu ni bil podvržen omejitvam obrestnih mer,²⁵ saj je zaradi hipotetičnega nastanka plodov pomenil za upnika nekakšno aleatorno pogodbo (Kohler 1822, 73).

Srednjeveško kanonsko pravo se je pri urejanju problematike obrestovanja dosledno naslonilo na svetopisemske zapovedi. Stara zaveza je jemanje obresti prepovedovala le med pripadniki judovskega ljudstva;²⁶ s sklicevanjem na ljubezen do bližnjega (ἀγάπη) pa je evangelij prepovedal vsako odplačno posojanje denarja.²⁷ Prepoved obrestovanja so srednjeveški kanonisti razumeli dokaj široko. Dogovor o antihrezi, kadar ta ni predvideval odštevanja protivrednosti uporabe zastavljene stvari in prejetih plodov od glavnice, je papež Evgen III. (1145–1153) obravnaval kot obliko protipravnega obrestovanja (PL 180, 1567):

»Glede tega, kar nas sprašuje tvoja bratovščina, namreč, ali izvršujejo zločin oderuštva tisti, ki iz zastavljene stvari, ki jim je prepuščena v posest, pridobivajo plodove, in nato še glavnico, ti na kratko povem: zaradi oderuštva so zavezani vsi, ki pridobivajo več kot znaša glavnica. Kar je namreč več od glavnice, je oderuštvo.«²⁸

To pravilo je posebej zanimivo, saj je Cerkev kot veleposestnica pogosto prejela zemljišča svojih dolžnikov v zastavo, jih uporabljala in uživala do odplačila glavnice, pri čemer vštevanje protivrednosti prejetih plodov in nadomestila za uporabo ni bilo v navadi (Böhmer 1744, 343; Gilomen 2018, 414).²⁹ Na koncilu v Toursu (1163) so škofje potrdili vsebino Evgenovega pisma. Če je klerik zavarova-

²³ Gl. npr. omembe dogovora o antihrezi, kjer se vrednost pridobljenih plodov odšteva od obresti C. 4, 32, 17; odštevanje zgolj od glavnice je omenjeno pri neobrestovanih posojilih – C. 4, 24, 1; C. 4, 24, 2 in 3; C. 8, 27, 1; vštevanje od obrestnih obresti in glavnice omenjajo D. 36, 4, 5, 21; D. 20, 5, 12, 1; C. 8, 24, 2.

²⁴ D. 20, 2, 8: »Cum debitor gratuita pecunia utatur, potest creditor de fructibus rei sibi pigneratae ad modum legitimum usurarum retinere.« O tem Kaser 1982, 85, op. 308.

²⁵ C. 4, 32, 17: »Si ea lege possessionem mater tua apud creditorem tuum obligavit, ut fructus in vicem usurarum consequeretur, obtentu maioris percepti emolumenti propter incertum fructuum eventum rescindi placita non possunt.« (»Če je tvoja mati zastavnemu upniku zastavila v posest (neko stvar), da zasleduje plodove namesto obresti, te pogodbe ni mogoče razveljaviti pod pretvezo, da je vrednost pridelkov preseгла vrednost obresti zaradi njihove nedoločenosti.«)

²⁶ 5 Mz 23,20-21: »Ne jemlji obresti od svojega brata: obresti za denar, obresti za hrano, obresti za kakršno koli reč, ki se posoja na obresti! Tujcu smeš posojati na obresti, bratu pa ne, da te blagoslovi Gospod, tvoj Bog, v vsem, česar se loti tvoja roka v deželi, v katero greš, da jo vzameš v last!« Prim. 3 Mz 25,35; Ezk 22,12 in Ps 15,5: »Gospod, kdo sme biti gost v tvojem šotoru, kdo sme prebivati na tvoji sveti gori? Kdor /.../ [s]vojega denarja ne daje za obresti /.../«.

²⁷ Lk 6,34-35: »In če posojate tistim, od katerih upate dobiti nazaj, kakšno priznanje vam gre? Tudi grešniki posojajo grešnikom, da prejmejo enako. Vi pa ljubite svoje sovražnike. Delajte dobro in posojajte, ne da bi za to kaj pričakovali.« Prim. Mt 5,42-48.

²⁸ »Ad Joannem episcopum Patavinum. De usuris. Super eo quod a nobis tua fraternitas requisivit, scilicet an illi crimen usurarum (committant) qui ex possessionibus sibi pignore obligatis fructus percipiunt, et postmodum recipiunt capitale, breviter tibi dixerim eos omnes usurarum criminibus obligari, qui plus recipiant quam fuerit capitale; quidquid enim sorti accidit, usura est.«

²⁹ V francoščini so prepovedano (oderuško) zastavno pogodbo imenovali (za dolžnika) ‚mrtva‘ zastava

no terjatev dobil poplačano že z vrednostjo plodov, je moral zastavljeno stvar nemudoma vrniti zastavitelju.³⁰ Papež Aleksander III. je prepoved antihreze s klerikov razširil na laike (X. 5, 19, 2).

Kanonisti so kot oderuški poseg v dolžnikovo lastninsko pravico šteli vse primere neodplačne uporabe zastavljene stvari, in sicer opustitev vračila zastavljene stvari po poplačilu zavarovane terjatve, nevrčunanje donosov v glavnico in zahtevke po plačilu zneska, ki je presegal glavnico (Neumann 1865, 13). Sem sodijo tudi primeri povračila posojenega novega s starim žitom, povračila denarnega posojila z dragocenejšo stvarjo, obljube posojilojemalca, da bo posojilojemalcu povrnil v storitvah, različne geste pozornosti³¹ oziroma malenkostna darila, ki bi sledila odplačilu glavnice.³² Dosledno so se držali Gracijanovega nauka, da so prepovedane obresti vse, kar preseže višino glavnice – *usura est, quidquid sorti accedit*.³³

4. Sklep

Čeprav Monaldovo delo večjih vsebinskih novosti ni prineslo, je bilo zaradi svoje pionirske abecedne sistematike dostopnejše in uporabnejše za spovednike, ki niso imeli ne časa ne znanja za poglobljanje v obsežne pravne traktate (Bergfeld 1977, 1004). Pastoralno primeren metodološki pristop je Monaldovemu delu omogočal široko uporabo v krogu pravno neizobraženega nižjega klera, kar je prispevalo h kontinuiteti oziroma k zgodnji recepciji rimskega prava. Na to kaže predvsem dejstvo, da se je v evropskih knjižnicah ohranilo kar petinšestdeset rokopisov Monaldove *Summe* iz obdobja, ko se je prepisovanje Rajmundove *Summe* že opuščalo (Brancale 1982, 65; Langholm 1992, 447).

Monald je vsebinsko v pretežni meri sledil pisanju Rajmunda Peñafortskega (prim. zlasti njegovo geslo *de usuris et pignoribus*, 313, zlasti § 13). Iz primerjave med miselnima tokoma obeh avtorjev pa je razvidno, da je imel Monald pri pre-

(*mortgage, mortuum vadum*) kot nasprotje 'žive' zastave (*vifgage*, lat. *vivum vadum*, nem. *Ewigsatzung*) (Endemann 1874, 335; Neumann 1865, 13).

³⁰ X. 5, 19, 1: »Plures clericorum /.../ dum communes usuras, quasi manifestius damnatas, exhorrent, commodata pecunia indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, et provenientes fructus percipiunt ultra sortem. Idcirco generalis Concilii decrevit auctoritas, ut nullus amodo constitutus in clero vel hoc vel aliud genus usurae exercere praesumat. Et si quis (hactenus) alicuius possessionem data pecunia sub hac specie vel condicione in pignus acceperit, si sortem suam, deductis expensis, de fructibus iam perceperit, absolute possessionem restituat debitori. /.../«

³¹ C.14, qu. 3, c. 3: »§ 1 Esca usura est, et uestis usura est, et quodcumque sorti accedit usura est; et quodcumque uelis ei nomen inponas, usura est. Item: § 2. Si quis instaurandum conuiuium putet, ad negociatorem mittit, ut absinthiati cupellam sibi gratis deferat, ad cauponem dirigit, ut Picenum uinum aut Tiriacum requirat; ad lanium, ut uuluam sibi procuret; ad alium, ut sibi poma adornet.«

³² C.14, qu. 3, c. 2: »/.../ Alii pro pecunia fenerata solent munuscula diuersi generis accipere, et non intellicant scripturam usuram appellare /.../«

³³ C.14, qu. 3, c. 1: »Qui plus quam dederit expetit usuras accipit. Si feneraueris hominem, id est si tu mutuam dederis pecuniam tuam, a quo plus quam dedisti expectes, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti /.../ expectes accipere, fenerator es, et in hoc inprobandum, non laudandum.«

tvorbi logično zasnovane in sistematizirane Rajmundove razprave v abecedni geslovník kar nekaj zadreg. Nekatera izvajanja v posameznih geslih (npr. *De usura pignorum*), ki jih že zaradi samega obsega ne moremo pripisovati ekdotičnim napakam, vsebinsko vanje ne sodijo. Tako je npr. pod geslom *de usura pignorum* razložena problematika obrestovanja na splošno, le v manjšem delu pa je obravnavana osredotočena na problematiko oderuštva pri zastavitvi. Kot kaže vzorčni pregled obravnavane snovi v okviru zastavitve, se je *Summa de iure canonico* omejevala na posredovanje temeljnih pravnih naukov, ki pa so večinoma ostajali na abstraktni ravni brez primerov iz vsakdanjega življenja. Redke konkretizacije je Monald povzemal po rimski kazuistiki, kar kaže na avtorjevo zadržanost – lahko bi rekli ‚franciškansko ponižnost‘. Na to kaže tudi uvod Monaldove razprave, v katerem bralca naproša, da naj bolj kot način razporeditve snovi upošteva avtorjevo dobronamernost. Če bi dobronamerni bralec v delu vendarle našel kaj uporabnega, naj to pripiše Božji uvidevnosti. Tisto kar je neuporabno ali zloženo brez reda, pa naj popravi in izboljša z bratsko ljubeznijo in marljivo skrbnostjo.³⁴

Kratice

PL 180 – Migne 1855 [Patrologia Latina 180].

X. – *Liber Extra*.

C. – *Codex Iustinianus*.

D. – *Digesta Iustiniani*.

C.14 – *Decretum Gratiani (causa 14)*.

Reference

- Bergfeld, Christoph.** 1977. Katholische Moraltheologie und Naturrechtslehre. V: Helmut Coing, ur. *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Zv. 2, Neuere Zeit (1500-1800): Das Zeitalter des gemeinen Rechts. Erster Teilband: Wissenschaft, 999–1033*. München: C. H. Beck.
- Böhmer, Iustus Henningius.** 1744. *Ius ecclesiasticum protestantium vsum hodiernum iuris canonici iuxta seriem Decretalium ostendens et ipsis rerum argumentis illustrans*. Zv. 5. Halle: Orphanotropheus
- Brencale, Giuseppe.** 1982. Indice analitico dei codici contenuti la Summa del B. Monaldo. V: *Beato Monaldo da Giustinopoli: 1210–1280 Ca, 65–80*. Trst: Stella.
- Brett, Annabel,** ur. 2005. *Marsilius of Padua: The Defender of the Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coing, Helmut.** 1985. *Europäisches Privatrecht. Zv. 1, Älteres Gemeines Recht (1500 bis 1800)*. München: C. H. Beck.
- De Pisa, Bartholomaeo.** 1906. De conformitate vitae beati Francisci ad vitam domini Iesu, lib. I, fructus VIII, parte secunda. V: *Analecta Franciscana sive chronica aliaque varia documenta ad Historiam fratrum minorum spectantia*. Firenze: Collegium S. Bonaventurae.
- Decarli, L.** 1982. Saggio di bibliografia Monaldina. V: *Beato Monaldo da Giustinopoli 1210 – 1280 ca.*, 131–160. Trst: Provincia Veneta dei Frati Minori e Comitato Capodistriano per le celebrazioni.

³⁴ »Quare, lector mi, precor esto benivolens (et) intentionem meam magis quam ipsum moduum agendi, si placet, attendens; si qua utilia forsan inveneris, tribuas soli deo, inutilia vero (et) inordinate posita caritate fraterna (et) diligenti sol[li]citudine corrigas et emendes.« (Monaldus 1516, fol. 2)

- . 1982. Un precursore dell'umanesimo. V: *Beato Monaldo da Giustinopoli 1210 – 1280 ca.*, 81–90. Trst: Provincia Veneta dei Frati Minori e Comitato Capodistriano per le celebrazioni.
- Dietlerle, Johann, A.** 1893. *Die franziskanischen »Summae confessorum« und ihre Bestimmungen über den »Ablass«*. Döbeln: Thallwitz.
- . 1904. Die Summae confessorum (Forts.). *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 25, št. 2:248–272.
- Endemann, Wilhelm.** 1874. *Romanisch-kanonistischen Wirtschafts- und Rechtslehre bis gegen Ende des siebzehnten Jahrhunderts*. Zv. 1. Berlin: Guttentag.
- Evangelisti, Paolo.** 2011. Monaldo da Capodistria (Monadus Iustinopolitanus). V: *Dizionario Biografico degli Italiani*. Zv. 75, 566–568. Rim: Istituto della Enciclopedia italiana.
- Gilomen, Hans-Jörg.** 2018. Das kanonische Zinsverbot und seine theoretische und praktische Überwindung? Mitte 12. bis frühes 14. Jahrhundert. V: Werner Maleczek, ur. *Die römische Kurie und das Geld: Von der Mitte des 12. Jahrhunderts bis zum frühen 14. Jahrhundert*, 405–49. Vorträge und Forschungen 85. Memmingen: Jan Thorbecke Verlag.
- Goering, Joseph.** 2008. The Internal Forum and the Literature of Penance and Confession. V: Wilfried Hartmann in Kenneth Pennington, ur. *The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140–1234: From Gratian to the Decretals of Pope Gregory IX.*, 379–428. Washington D.C.: The Catholic University of America Press.
- Golob, Nataša.** 2010. *Manuscripta: Knjižno slikarstvo v srednjeveških rokopisih iz Narodne univerzitetne knjižnice v Ljubljani*. Ljubljana: Narodna galerija.
- . 2013. Monaldova pravna enciklopedija kot rokopisna umetnina. V: Peter Štoka in Ivan Markovič, ur. *Beatus Monaldus Iustinopolitanus. Summa de iure canonico*, 39–58. Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Grison, Roberto.** 1989. Nota in margine ad un testo penitenziale francescano: la »summa confessorum« di Monaldo da Capodistria. *Le Venezia francescane* 6:335–344.
- Held, Henrik-Riko.** 2022. *Res sacrae* in Romano-Canonical Legal Tradition: Vicissitudes of a Roman Legal Concept in Canon Law and Contemporary Legal Systems. V: Marko Falcon in Matia Milani, ur. *A New Role for Roman Taxonomies in the Future of Goods*, 121–144. Padova: Jovene.
- Jenko, Ana.** 2016. Opombe k življenju in delovanju blaženega Monalda. *Acta Histriae* 24, št. 2:189–202.
- Kaser, Max.** 1982. *Studien zum römischen Pfandrecht*. Neapelj: Jovene.
- Kohler, Joseph.** 1822. *Pfandrechtliche Forschungen*. Jena: Fischer.
- Korošak, Bruno J.** 2009. *Božji služabnik brat Monald Koprski Frančiškan*. Nova Gorica: Založba Branko.
- . 2011. *Il servo di Dio: Monaldo di Capodistria: Frate Francescano*. Zv. 2, *La documentazione*. Nova Gorica: Edizione Branko.
- Kranjc, Janez.** 2007. Martin Pegius in njegova razprava o služnostih. *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru* 3, št. 2:159–197.
- . 2010. Die romanistische Forschung in Slowenien. *Belgrade Law Review* 58, št. 3:108–120.
- Lange, Hermann, in Maximiliane Kriechbaum.** 2007. *Römisches Recht im Mittelalter: Die Kommentatoren*. München: C. H. Beck.
- Langholm, Odd.** 1992. *Economics in the Medieval Schools: Wealth, Exchange, Value, Money and Usury according to the Paris Theological Tradition 1200–1350*. Leiden: Brill.
- . 2003. *The Merchants in the Confessional: Trade and Price in the Pre-Reformation Penitential Handbooks*. Leiden: Brill.
- Migne, Jean Paul, ur.** 1855. *Eugenii III Romani pontificis epistolae et privilegia*. Patrologia latina 85. Pariz: D'Enfer.
- Monaldus.** 1516. *Summa perutilis atque aurea venerabilis viri fratris Monaldi*. Lugduni: Baleti.
- Murko, Vladimir.** 1985. O starejših slovenskih pravnih I. *Pravnik* 40:221–240.
- Naldini, Paolo.** 1700. *Coreografia ecclesiastica o' sia descrizione della città, e della diocesi di Givstino-poli*. Benetke. Slovenki prevod: Darko Darovec, Pavel Naldini: *Cerkevni Krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper* (Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2023).
- Neumann, Max.** 1865. *Geschichte des Wuchers in Deutschland bis zur Begründung der heutigen Zinsgesetze*. Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.
- Ott, Emil.** 1889. Die Tabula juris der Klosterbibliothek zu Raygern. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte des canonischen Rechtes im 13. Jahrhundert. V: *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Band 117. Dunaj: Tempusky.
- Polec, Janko.** 1939. Slovenski pravni znanstveniki preteklega doba v tujini. 151–205. V: Rudolf Sajovic, ur. *Pol stoletja društva »Pravnik«*, 151–205. Ljubljana: Društvo Pravniki.
- Raymund de Peñafort.** 1715. *Summa Sancti Raymundi de Peniafort ordinis praedicatorum cum glossis Joannis de Friburgo*. Aveninone: Mallard.

- Repič, Hyacinthus.** 1908. Monaldo de Justinopoli (Capodistria). *Archivum franciscanum historicum* 1, št. 1:231–234.
- Roedenbeck, Siegfried.** 1874. *Die antichresis*. Halle: Otto Hendel.
- Rosato, L.** 1982. Spiritualità del B. Monaldo di Capodistria dell'ordine dei frati minori. V: *Beato Monaldo da Giustinopoli: 1210–1280 Ca*, 57–63. Trst: Stella.
- Sbaralea, Hyacinthus.** 1806. *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci a Waddingo, aliisve descriptos cum adnotationibus ad Syllabum martyrum eorundem ordinum*. Rim: S. Michaelis ad Ripam apud Linum Contedini.
- Schuessler, Rudolf.** 2019. *The Debate on Probable Opinions in the Scholastic Tradition*. Leiden: Brill.
- Schulte, Johann Friedrich.** 1877. *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Canonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart. Zv. 2, Die Geschichte der Quellen und Literatur von Papst Gregor IX. bis zum Concil von Trient*. Stuttgart: Ferdinand Enke.
- Stintzing, Roderich.** 1867. *Geschichte der populären Literatur des römisch - kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*. Leipzig: Hirzel.
- Tentler, Thomas N.** 1977. *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton: Princeton University Press.
- Trithemius, Johannes.** 1531. *Catalogus scriptorum ecclesiasticorum*. Köln: Petrus Quentel.
- Trusen, Winfried.** 1971. *Forum internum und gelehrtes Recht im Spätmittelalter. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung* 57, št. 1:83–126.
- . 1973. Die gelehrte Gerichtsbarkeit der Kirche. V: Helmut Coing, ur. *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Zv. 1, Mittelalter (1100-1500): Die gelehrten Rechte und die Gesetzgebung*, 467–504. München: C. H. Beck.
- . 1990. Zur Bedeutung des geistlichen *Forum internum* und *externum* für die spätmittelalterliche Gesellschaft. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung* 76, št. 1:254–285.
- Vilfan, Sergij.** 1994. Pravniki med operozi. V: Kajetan Gantar, ur. *Academia operosorum: Zbornik prispevkov s kolokvija ob 300-letnici ustanovitve*, 73–90. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Von Meibom, Viktor.** 1867. *Das deutsche Pfandrecht*. Marburg: Elwert.
- Žepič, Vid.** 2021. *Corpus iuris canonici* – nastanek in pomen srednjeveške zbirke cerkvenega prava v klasični dobi kanonistike. *Pravnik* 76:273–306.
- . 2022a. Interesno ravnotežje med zastaviteljem in zastavnim upnikom v rimskem pravu. *Ljubljana Law Review* 82:257–305.
- . 2022b. Non-pledgeable Property in Ancient Law – A Reflection of favor debitoris? V: Jaromir Tauchen in David Kolumber, *Edge of Tomorrow: the Next Generation of Legal Historians and Romanists*, 34–41. Brno: Masaryk University.
- . 2022c. Etimologija kot argumentacijski topos v rimski pravni literaturi. *Keria, Studia latina et graeca* 24, št. 2:113–152.
- . 2024. Schuldnerverzug als Wesensmerkmal der postklassischen römischen Pfandrechtsordnung. V: *Acta Maceratensia. Perspektiven vom XVI. Jahrestreffen der Jungen Romanistinnen und Romanisten (11. bis 13. Mai 2022) a cura di Julia Katharina Horn e Francesco Verri*. *Opvsacula. Quaderni di studi romanistici, III serie, n. 3. Macerata: Eum*, 151–178.